

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΙ ΚΩΔΙΚΕΣ

Κώδικες εικονογραφημένοι είνε γνωστοί ἀπό παλαιῶν ἤδη χρόνων. Ἐπιφανῆ παραδείγματα είνε ὁ περιλάλητος Βιενναῖος κώδιξ τοῦ Δισκοριδίου, ἡ Βιενναία Γένεσις καὶ ὁ Ἀμβροσιακὸς κώδιξ τοῦ Ὀμήρου. Ἐπι δε μᾶλλον συνήθης ἦτο, ὡς γνωστὸν, ἡ δι' εἰκόνων κόσμησις κωδίκων παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Γινώσκομεν δ' ὅτι τοιοῦτοι εἰκονογραφημένοι κώδικες ἐλέγοντο εἰκονισμένοι, ἐγκοσμημένοι, ἱστορημένοι ἢ ἐνῆστοροι¹.

Καὶ συνηθέσταται μὲν είνε αἱ εἰκόνες τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν ἐν τετραευαγγέλοις, δὲν λείπουσι δὲ καὶ ἱστορημένοι κώδικες παντοίας ἄλλης ὕλης², ἐν οἷς καὶ χρονογραφικοί. Περιφημος τοιοῦτος κώδιξ είνε ὁ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Ἰωάννου Σκυλίτζη ὁ ἀποκειμένος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μαδρίτης. Ὁμοίως δὲ πλουσία είνε ἡ δι' εἰκόνων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου διακόσμησις τοῦ ἐν τῇ Ἀτεστία (Estense) βιβλιοθήκῃ τῆς Μοδένης κώδικος III Δ 3 τοῦ χρονικοῦ τοῦ Ἰωάννου Ζωναρά. Τούτων πλήρη φωτογραφικὴν σειρὰν τῇ ἐμῇ εἰσηγήσει ἐφρόντισε πρὸ πολλῶν ἐτῶν νὰ συγκροτήσῃ ἡ Ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ εἰσαγγελία³ συμπεριελήφθη δ' ἔπειτα αὐτὴ εἰς τὴν τῇ ἐμῇ φροντίδι καὶ δαπάνῃ τοῦ δημοσίου συγκροτηθεῖσαν καὶ ἐκτεθεῖσαν τῷ 1911

¹ Ἴδε Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Ε' σ. 275, 277, 279, 288, 284. Τόμ. Θ' σ. 299.

² Πρὸλ. Σπυρ. Π. Λάμπρου Πίναξ εἰκόνων, κοσμημάτων καὶ σχημάτων ἐν τῷ Καταλόγῳ τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου ὄρους ἐλληνικῶν κωδίκων. Ἐν Κανταβριγία τῆς Ἀγγλίας. 1900. Τόμ. Β' σ. 587 κ. ἔ.—Bordier Description des peintures et autres ornements contenus dans les manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale. Ἐν Παρισίοις. 1883.

ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς Ῥώμης συλλογῆν πανομοιότυπων εἰκόνων Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων τῆν νῦν ἀποκειμένην ἐν τῇ Μουσείῳ τῆς αὐτῆς ἐταιρείας¹. Καὶ τὰ λεγόμενα δὲ *Βάρβαροι ἀπανθίσματα* (*Barbara excerpta*) ἐκασμοῦντο ἐνίοτε δι' εἰκόνων².

Ἐχόντες λοιπὸν οἱ Βυζαντινοὶ τὸ ἔθος τῆς δι' εἰκόνων διακοσμήσεως κώδικων καθ' ἑλοῦ ἐποιοῦντο χρῆσιν αὐτοῦ καὶ χάριν λογοτεχνικῶν ἔργων. Ἐχομεν δ' οὐκ ἕλιγα παραδείγματα τοιούτων χειρογράφων, ὧν ἡ ἐνταῦθα πρόχειρος σημείωσις δύναται βεβαίως καὶ δι' ἄλλων παραδειγμάτων νὰ πλουτισθῇ.

Οὕτω μνημονεύεται ἤδη ἔνωρις κώδιξ εἰκονογραφημένος τῆς γνωστῆς μυθιστορίας τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου τῆς ἐπιγραφομένης «Τὰ κατὰ Ῥοδάνθην καὶ Δοσικλέα», εἰς ἣν σώζεται ἐπιγράμμα ἐκδοθὲν ἐκ κώδικος τῆς Ἰδελθέργης³. Καθ' ὃν δ' ἔτι χρόνον ἐπεκράτει ὁ βομβύκινος χάρτης, ἦτοι τὸν δέκατον τρίτον καὶ δέκατον τέταρτον αἰῶνα, χρόνον συμπέπτοντα πρὸς τὴν γέννησιν τῶν ἐμμέτρων ἐν δημῳδαί γλώσσῃ ἐπυλλίων, ὑπῆρχον ἤδη καὶ κώδικες εἰκονογραφημένοι τοιούτων ποιημάτων. Οὕτως ἐν καταλόγῳ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐνδοξοτάτου ἄρχοντος κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Σούτζου, ἐκδοθέντι ἐκ τοῦ κατὰ τὸν δέκατον ἄκτον αἰῶνα γεγραμμένου Βιενναίου κώδικος *Hist. graecus XLIX (XCVIII)*, εὐρίσκομεν ἀναγραφόμενα καὶ τὰ ἑξῆς χειρόγραφα:

κ'. Ἱστορία τοῦ φρανιζέσκου μετὰ τῆς μπέλας, καὶ ὅπως

¹ *Syr. P. Lambros* Empereurs byzantins. Catalogue illustré de la collection des empereurs de Byzance d'après les statues, les miniatures, les ivoires et les autres oeuvres d'art. Ἐν Ἀθῆναις. 1911. σ. 1-9 ἀρ. 1-115.—Ἑλλ. μεταφρ. ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνημῶν. Τόμ. Ζ', 1910, σ. 401-405. ἀρ. 1-115.

² *Krumbacher* Geschichte der byzantinischen Litteratur σ. 220. ἑλλ. μεταφρ. Σωτηριάδου Τόμ. Α' σ. 441.

³ *Carolus Welz* Analecta Byzantina. Carmina inedita Theodori Prodromi et Stephani Physopalamitae, Ἐν Στρασβούργῳ. 1910 σ. 15. Πρὸς *M[arc]* ἐν τῇ *Byzantinische Zeitschrift* Τόμ. Κ', 1911, σ. 284.

ἐπῆρε ὁ φραντζέσκος ἀπὸ τὸ σιδερόκαστρον τὴν μπέλα καὶ ἔφυγε· καὶ τὸ χαρτὶ ἔνε βιββίκινο φυγουράδο.

κα'. ἱστορία τοῦ ἱμπερίου νιοῦ ῥηγὸς τῆς προβέντζας, καὶ ὅπως ἐπῆρε τὴν μαργαρίνα, θυγατέρα οὐσα τοῦ ῥηγὸς ἀνάπολις ντε ριάμε καὶ τὸ χαρτὶ ἔνε βιββίκινο φυγουράδο.

κβ'. ἱστορία καὶ βίος τοῦ γενναιοτάτου καὶ ἀνδρικοτάτου μεγάλου βελισαρίου στρατηγοῦ τῶν ῥωμαίων· καὶ ἔνε τὸ χαρτὶ βιββίκινο φυγουράδο.

κγ'. ἱστορία τοῦ γενναιοτάτου θησαίου βασιλέως ἀθηνῶν, καὶ ὅπως ἐπῆγε εἰς ταῖς ἀμαζόναις καὶ ἐπολέμησε καὶ ἐπαράλαβε αὐτάς· καὶ ὅπως πάλιν ἐπανῆλθεν εἰς τὰς ἀθήνας καὶ ἀντεβασίλευσε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἀδριανοῦ· καὶ τὸ χαρτὶ ἔνε βιββίκινο φυγουράδο.

κδ'. γεωργίου τοῦ χούμνου τοῦ βυζαντίου ἐρμηνεῖα ῥημάδα ἀπὸ τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἕως τῆς βασιλείας δαβὶδ καὶ σολομῶντος· καὶ τὸ χαρτὶ ἔνε βιββίκινο φυγουράδο¹.

Κατὰ τὴν περιγραφὴν ταύτην ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἰωάννου Σούτζου, ἧς ἀγνοεῖται ἡ τύχη, περιεῖχε πέντε κώδικας ποιημάτων, οἵτινες ἦσαν βιββίκινοι, ἤγουν βομβύκινοι, καὶ φυγουράδοι (*figurati*), ὡς ὠνόμασεν αὐτοὺς ὁ κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα συντάκτης τοῦ καταλόγου ἀντὶ τῆς χαρακτηρίσει αὐτοὺς διὰ τινος τῶν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς δηλουσῶν τοὺς εἰκονογραφημένους κώδικας λέξεων τῶν καταλεχθεισῶν ἀνωτέρω. Τῶν ποιημάτων δὲ τούτων γνωστα εἶνε μόνον τὰ ὑπ' ἀρ. κα' (Ἰμπεριος καὶ Μαργαρίνα), κβ' (Ἱστορία τοῦ Βελισαρίου) καὶ κγ' (Γεωργίου Χούμνου «Παλαιὸν διὰ στίχων» ἢ «Κοσμογέννησις»). Καὶ τὰ μὲν δύο πρῶτα εἶνε ἐκδομένα ἐν διασκευαῖς διαφόροις ἴσως τῆς περιλαμβανομένης ἐν ταῖς κώδιξι τοῦ Σούτζου, τὸ δὲ ποίημα τοῦ Χούμνου σώζεται

¹ *Richardi Försteri De antiquitatibus et libris manuscriptis Constantinopolitanis commentatio*. Ἐν Ῥοστοκίῳ. 1877 σ. 19.

ἀνέκδοτον ἐν τῷ Βιενναίῳ Theol. gr. 244 (Nessel) καὶ τῷ Μαρ-
κίανῳ Cl. IX Cod. 17¹. Ἄγνωστος δὲ ὅλως εἶνε ἡ Ἱστορία τοῦ
Φραντζέσκου μετὰ τῆς Μπέλας (κ') καὶ ἡ Ἱστορία τοῦ γεν-
ναιοτάτου Θησαίου (κγ'), ἣτις δὲν πρέπει βεβαίως νὰ ταῦτισθῇ
πρὸς τὴν Θησιίδα τοῦ Βοκακκίου, ἧς ἐν ἔτει 1529 ἐξεδόθη ἐν
Βενετία δημώδης ἐλληνικὴ μετάφρασις ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν
«Θησέος καὶ γάμοι τῆς Ἑμῆλιας».

Ἄλλὰ καὶ ἄλλων λογοτεχνικῶν κειμένων ἔχομεν κώδικας
εἰκονογραφημένους τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος.

Τοιοῦτος εἶνε ὁ βομβύκινος κώδιξ ὁ περιέχων μίαν τῶν νεω-
τέρων ἐλληνικῶν διασκευῶν τῆς Διηγήσεως τοῦ μεγάλου Ἀλε-
ξάνδρου ὁ ἀποκείμενος ἐν τῷ γραμματοφυλακίῳ τῆς ἐν Βενετία
ἐλληνικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου². Ἄξιον δὲ περι-
εργείας θὰ ἦτο νὰ ἐξερευνηθῇ κατὰ πόσον αἱ εἰκόνες αὗται, ὧν
τινες ἐφωτογραφήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐν Ῥώμῃ καὶ Φλωρεντία κατα-
στήματος Alinari (ἀρ. 20757-20761), ἔχουσιν οἰανδῆποτε
σχέσιν πρὸς τὰς τοῦ βιβλίου Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν τοῦ ἐκ-
δοθέντος ἐν Βενετία τῷ 1529³. Ἐκ τοιοῦτου δ' ἀρχαιότερου
χειρογράφου ἀπέρρευσε πιθανῶς καὶ ὁ μεταγενέστερος εἰκονο-
γραφημένος κώδιξ 35 τῆς πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης Δει-
φίας ὁ περιέχων τὴν παραλλαγὴν τοῦ Λόγου παρηγορητικοῦ
περὶ Εὐτυχίας καὶ Δυστυχίας, ἣν ἐξέδωκα ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνο-
μνήμονι⁴, συνεχδοῦς καὶ μίαν τῶν εἰκόνων αὐτοῦ⁵.

Τοιαῦτα εἰκονογραφημένα λογοτεχνήματα περιεφέροντο κατὰ
ταῦτα ἤδη ὅτε εἰσῆχθη ἡ τυπογραφία. Ἦτο λοιπὸν φυσικὸν, ὅτε
ἐν Βενετία ἤρχισεν ἡ ἐκτύπωσις τούτων τῶν ἔργων ἢ καὶ ἄλ-
λων ἀναλόγων, νὰ σπεύσωσιν οἱ τυπογράφοι, μιμούμενοι τὰ χει-

¹ Krumphacher ἐνθ. ἀν. σ. 819. ἑλλ. μεταφρ. Σωτηριάδου Τόμ. Γ' σ. 69.

² Πρὸς Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Α', 1906, σ. 110.

³ Legrand Bibliographie hellénique... aux XVe et XVIe siècles. Ἐν
Παριείοις. 1884. Τόμ. Α' σ. 205.

⁴ Τόμ. Γ', 1906, σ. 402 κ. ε.

⁵ Αὐτόθι Πίν. Η'. Ἴδε περὶ τῶν λοιπῶν εἰκόνων τοῦ κώδικος αὐτοῦ σ. 403.

ρόγραφα πρότυπα ἢ ἀνταποκρινόμενοι πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἀναγνωστῶν, νὰ κοσμήσωσι τὰ ὑπ' αὐτῶν δημοσιευόμενα τοιαῦτα ἔκτυπα δι' εἰκόνων. Οὕτω μετὰ μιᾶς ἢ δύο ξυλογραφιῶν ἐξεδόθη ἔν τῶν πρώτων ἐντύπων ἑλληνικῶν βιβλίων, ἡ Ὅμηρου Ἰλιάς κατὰ μετάφρασιν τοῦ Νικολάου Λουκάνη, ἡ ἐκτυπωθεῖσα τῷ 1526 ἐν Βενετία δαπάναις τοῦ Πατρώως Ἀνδρέου Κουνάδου¹. Περὶ τῶν εἰκόνων τούτων τὰ ἐξῆς λέγει ὁ τὸ βιβλίον ἐπανέκδοϋς Αἰμιλῖος Δεγρᾶνδιος: «Κοσμεῖται δὲ, ὡς ἐρρέθη, καὶ ὑπὸ ξυλογραφιῶν, παριστωσῶν μὲν διαφόρους τῆς Ἰλιάδος σκηναίς, ἀδεξιῶς δὲ μὴ ἐξεργασμένων καὶ γελοίων διὰ τὸ ἀνακριβῆς τῆς τε παραστάσεως καὶ τῆς ἐνδυμασίας τῶν ἐξεικονιζομένων προσώπων· οὕτως ὁ Ἀχιλλεὺς, φέρων στολὴν μᾶλλον μεσαιωνικῆ ἰππότου, ἐξεικονίζεται ὅτε μὲν ὡς ἀμύσταξ νεανίας, ὅτε δὲ ὡς γενειῶν ἀνήρ. Ἡ ὑπ' ἀρ. 9 καὶ 38, παριστῶσα ταῦτοχρόνως καὶ τὸν Ἀχιλλεὺς ἀποχαιρετῶντα τὴν Βρισηίδα, καὶ τὴν Ἑκάβην ἀσπαζομένην τὸν υἱὸν Ἐκτορα, ὁμοιάζει μᾶλλον ῥωμαντικῷ ἀποχαιρετισμῷ δύο ἐραστῶν τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων. Περιέχει δὲ ἡ μὲν Ἰλιάς τοιαύτας εἰκόνας ἑκατὸν τριάκοντα μίαν, ἡ δὲ Ἐπαροις τῆς Τροίας ἕξ. Ἀλλὰ σημειωτέον, ὅτι πολλάκις τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀδιακρίτως χρησιμεύουσιν εἰς ἐξεικόνισιν δύο διαφόρων σκηνῶν, ἢ προσώπων, ὡς αἱ ἄνω (9 καὶ 38), καὶ αἱ ὑπ' ἀρ. 43 καὶ 48, παριστῶσαι καὶ τὴν Αἴαντος καὶ Ἐκτορος μονομαχίαν καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Διομήδους θάνατον τοῦ Ἡνιοπέως»².

Μίαν τῶν εἰκόνων τούτων, ἐκ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ Λουκάνου, τὴν παριστάνουσαν τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου, ἐξέδωκε καὶ ὁ Hobhouse³.

¹ *Legrand* ἐνθ' ἀν. σ. 188 κ. ἑ.

² Ὅμηρου Ἰλιάς μεταβληθεῖσα πάλιν εἰς κοινὴν γλῶσσαν κατὰ Νικολάου τοῦ Λουκάνου ἐκδόσεως Αἰμιλίου Δεγρᾶνδιου. Ἀθήνησι. 1830 σ. 2 κ. ἑ.

³ *A journal through Albania and others Provinces of Turkey in Europe and Asia.* Ἐν Λονδῶν. 1818. Τόμ. Β' σ. 1087.

Ὅμοίως δὲ διὰ ξυλογραφιῶν, ἐπ' ἴσης ἤκιστα φιλοκαλῶν, εὐεκοσμήθησαν οἱ Θησεὺς καὶ γάμοι τῆς Ἐμμηλίας τῷ 1520¹, ἡ Ἀπόκοπος τοῦ Μπεργαῆ τῷ 1534², τὸ Πένθος θανάτου ζωῆς μάταιον καὶ πρὸς θεὸν ἐπιστροφή τῷ 1543³, οἱ ἀνάλογοι πρὸς τὸν Σπανεῶν λόγοι διδασκατικοὶ τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν τῷ αὐτῷ ἔτει⁴, τὸ Ἄνθος τῶν χαρίτων τῷ 1546⁵, ἡ Μηγῆσις... Βελισσαρίου τῷ 1548⁶, ὁ Ἀλέξανδρος Μακεδῶν ὁ συνήθως κακῶς ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Δημήτριον Ζῆνον τῷ 1553⁷. Ὑπερχρον δὲ εἰκονογραφημένα καὶ ἄλλα τῶν ἀναγνωσμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῶν ἐκ τῶν τυπογραφείων τῆς Βενετίας ἐκδιδόμενων, εἰ καὶ δὲν ἐσώθησαν πᾶσι αἱ τοιαῦται εἰκονογραφημένα ἐκδόσεις, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἐν Βενετία χαλκογραφεῖς ἐπιστολῆς τοῦ Ζακυνθίου μοναχοῦ τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος Παχωμίου Ρουσάνου. Ἐν ταύτῃ κακίξει μὲν τοὺς ἀπωλείας Ἀπολλωνίους (Φυλλάδα τοῦ Ἀπολλωνίου) καὶ ὑπερηφάνους Ὑπερίους (Ἰμπέριον καὶ Μαργαρῶναν) καὶ Χίροντας ἀχαρεῖς καὶ ταρταρίους (Πένθος θανάτου) καὶ Ἐρωτικά σατανικά, δι' ὧν εἰς βρόθυνον κατὰγονται οἱ τούτοις χρώμενοι σὺν τοῖς ἀναδείξασι, μνημονεύεται δὲ ἡ κατὰ τῶν ὀλιγογενείων ἅπασα γραφή (Φυλλάδα τοῦ Σπανοῦ), παρακελεύεται δὲ ὁ συγγραφεὺς Μὴ οὖν οὕτως, ἀδελφοί, ποιῶμεν, εἰς τὴν τοῦ θεοῦ δημιουργίαν ἐξυβρίζοντες, μηδὲ γραφίς τινας καὶ ζωγραφίας αἰσχροῦς εἰς καταστροφὴν τῶν νεωτέρων καὶ ἐτοιμῶς ἐχόντων ἀκολασταίνειν⁸.

Αἱ εἰκόνες ὡς καὶ αὐτὰ ἀπλῶς τὰ μεγάλα ἐγχρωμα ἀρχικὰ

¹ *Legrand* ἐνθ. ἀν. Τόμ. Α' σ. 206.

² Αὐτόθι σ. 218.

³ Αὐτόθι σ. 233.

⁴ Αὐτόθι σ. 245.

⁵ Αὐτόθι σ. 274.

⁶ Αὐτόθι σ. 281.

⁷ Αὐτόθι σ. 287.

⁸ Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Β' σ. 317, 41 κ. ε. 348, 52, 349 κ. ε.

γράμματα ἐγράφοντο συνήθως ἐν τοῖς κώδιξιν ὑπὸ ἄλλου καὶ οὐχὶ τοῦ βιβλιογράφου. Σπανίως βιβλιογράφος καὶ ζωγράφος ἦσαν εἰς καὶ ὁ αὐτός. Τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῷ Μαρκιανῷ Cl. VII Cod. 22, ἐν ᾧ καὶ τὸ κείμενον καὶ αἱ εἰκό-
νες ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Κρητῶς Γεωργίου Κλόντζα. Ἐγράφετο δὲ πρότερον τὸ κείμενον, καὶ κατὰ τὴν γραφὴν αὐτοῦ ἀφίνετο χῶρος κενὸς εἰς τὰς εἰκόνας καὶ διὰ τὰρχικὰ γράμματα, ὅσα ἔμελλον νὰ γραφῶσι πολύχρωμα ἢ ἀπλῶς ἐρυθρά. Ἐνίοτε δὲ πρὸς ὀδηγίαν τοῦ ἐρυθρογράφου ἐγράφοντο τὰρχικὰ γράμματα ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει μικρὰ διὰ μέλανος, οὕτω δὲ συμβαίνει, ὥστε τοῦ καὶ που νὰ εὐρίσκωμεν ἐν τοῖς κώδιξι διπλοῦν τὸ ἀρχικὸν γράμμα, μικρὸν μέλαν καὶ μέγα ἐρυθρόν. Ἐχομεν δὲ καὶ παράδειγμα κώδικος, ἐν ᾧ ἐγράφησαν μὲν πρότερον διὰ μέλανος τὰ ὑπὸ τοῦ ἐρυθρογράφου μεγαλογραφησόμενα ἀρχικὰ γράμματα, πρὸ δὲ τῆς γραφῆς ἐκάττου τῶν ἐρυθρῶν τούτων γραμμάτων ἀπεξέστη τὸ πρότερον πρὸς ὀδηγίαν γραφὴν μικρὸν μέλαν. Εἶπε δὲ οὗτος ὁ κώδιξ Suppl. gr. 309 τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης Παρισίων ὁ περιλαμβάνων τὸν Ἐπιτάφιον λόγον τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ Παλαιολόγου εἰς τὸν ἀδελφὸν Θεόδωρον Β', τὸν δεσπότην Πελοποννήσου. Φανερώτατον δὲ παράδειγμα τοῦ χάριν γραφῆς τῶν εἰκόνων ὑπὸ τοῦ σχεδιαστοῦ ἢ ζωγράφου ἀφινόμενου ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου κενοῦ χώρου πλὴν τῶν περιστάσεων ἐκείνων, καθ' ἃς ἠμελήθη ἐν κώδιξιν ἢ τοιαύτῃ γραφῇ τῶν εἰκόνων, ἔχομεν τοὺς στίχους, οὓς ὁ ἐκ Κορώνης Γιωβτος, ὑφ' οὗ ἐποιήθη τὸ Πένθος θανάτου, ζωῆς μάταιον, καὶ πρὸς θεὸν ἐπιστροφή, τὸ ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1543 παρὰ τῷ M. Damian di Santa Maria, ἔγραφε πρὸς ὀδηγίαν τοῦ ζωγράφου, ὅστις ἔμελλε νὰ σχεδιάσῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ περιγραφομένην εἰκόνα, ἥς τὴν θέσιν προώριζεν ἐν τῷ πρώτῳ φύλλῳ.

Τοὺς στίχους τούτους ἐξέδωκεν ὁ Legrand ἐκ τοῦ μόνου γνωστοῦ ἀντιτύπου τοῦ σπανιωτάτου τούτου βιβλίου, τοῦ ἀπακειμένου ἐν τῇ Βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μονάχου, περιέχον-

τος δὲ πράγματι καὶ εἰκονογραφίαν ἀνταποκρινομένην πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ στιχοῦργου¹.

Τοὺς αὐτοὺς δὲ στίχους περιλαμβάνει καὶ ὁ συμμιγῆς κώδιξ III B 27 τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης Νεαπόλεως, γεγραμμένος ὑπὸ διαφόρων χειρῶν τοῦ δεκάτου πέμπτου καὶ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος, ἐν ᾧ καὶ μόνῳ περιέχεται ἐν ἀρχῇ ἐν φ. 1^α-12^α ἀνεπίγραφον στιχοῦργημα, ὃπερ διέγνων ὡς ταυτιζόμενον πρὸς τὸ Πένθος θανάτου. Εἶνε δὲ γεγραμμένον κατὰ τὸ ἐν φ. 12^α σημείωμα ἐν ἔτει α^ο φ^ο κ^ο ἐν μηνὶ Μαΐῳ ε^ο Κορώνη, ἦτοι εἴκοσι καὶ τρία ἔτη πρὸ τῆς πρώτης καὶ μόνης γνωστῆς ἐν Βενετία ἐκδόσεως. Ἐχουσι δ' οἱ στίχοι οὗτοι ἐν τῇ νεαπολιτικῇ κώδικι ὧδε, παρέχοντές τινες διαφορὰς πρὸς τοὺς παρὰ τῇ Legrand ἐκ τῆς ἐκδόσεως Βενετίας, ὧν κυριωτάτη εἶνε, ὅτι ἐν τῇ κώδικι τῆς Νεαπόλεως εὕρισκονται πράγματι ἐν τέλει οἱ στίχοι, ὧν τὴν γραφὴν ἀνωθεν τῆς εἰκόνης τοῦ Χάρου συνίστα ὁ ποιητής, αἵτινες λείπουσιν ἐν τέλει τῶν ἐμμέτρων ὀδηγιῶν τῆς ἐκδόσεως Βενετίας.

Τὸ πρῶτον φύλλον πρόσεχε ἄγραφον νὰ τ ἀφήσης
καὶ τάφον ἕνα ὀλοερὸν εἰς αὐτὸν νὰ ζωγραφήσης:
Νὰ γέμει στίᾶ του ἀνθρωπινὰ καὶ γύρο ἀστέκουν πλῆθος,
ἄνδρες γυναῖκες λυπηρὰ καὶ με θλιμένον ἦθος.
Καὶ ὀλίγο ἀπάνω ἀστέκεται ὁ Χάρος καὶ ἀς βραστάζει,
τῶν τριῶν λογῶν τὰ ἄρματα ἐκεῖνα ποῦ μες σφάζει:
Τὸ δρέπανον καὶ τὸ σπαθὴ, δοξάρι με σαγήταις,
καὶ ἐμπρὸς του ἀς εἶναι κεφαλαῖς, καὶ ἀς δείχνει ὅτι πατήταις:"

Καὶ τοὺς στοίχους ὅπου βάνω,
γράψε ἀπὸ τὸν Χάρ' ἀπάνω:

"Ἀνθρώποι μὴ θαυμάζετε ξεύροντα 'τ εἶμαι 'χθρό σας,
κ' ἡμέρα νύχτα πάντοτε δὲν λείπ ὄχ τὸ πλευρό σας:"

¹ Ἐνθ' ἀν. Τόμ. Α' σ. 289.